Euskal Herriko Ahotsak

ahotsak.com

Marino Arramendia Urrestarazu

Altsasu, Nafarroa
(1921-2015)

Aurkibidea

Biografia

Altsasuko Iortia auzoko Goikoetxea baserrian jaioa. Bai aita eta bai ama altsasuarrak zituen. Altsasun tren geltokia zegoenez, kanpotar asko ibiltzen zen herrian, eta erdaraz asko entzuten zen kalean. Orduan, nahi eta nahi ez ikasi behar omen zuten erdaraz, etxean euskara hutsean hitz egiten bazuten ere. Orduan erdaraz ez zekienak irtenbide bakarra omen zuen: Iratira joatea basoko lanera. Errepublika garaia garai ederra bezala gogoratzen du; "Viva la república" esanez aritzen omen ziren. Hamabost urte bete zituen egunean hasi zen gerra, eta Altsasutik Zegamara joan ziren bera eta bere familia.

Zintak

ATS-007

- **Proiektua**: Euskal Herriko Ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k)**: Artetxe, Miren
- **Data**: 2010-07-30
- **Iraupena**: 36 min
- **Euskarria**: Bideo digitala
- **Kodifikatzailea**: Begiristain Grado, Maialen

Pasarteak

1. Euskara eta gaztelania Altsasu inguruan

- **Erref**: ATS-007/014
- **Iraupena**: 0:00:53. **Hasi**: 00:00:00. **Bukatu**: 00:00:53
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Euskara » Euskararen egoera

Laburpena:
Zerbait izateko erdaraz jakin behar dela kontatzen du. Altsasutik Gasteiz aldera gaztelania ikasteko aukera asko zegoen, izan ere trenbideko langile asko eta asko etorkinak ziren.

Transkripzioa
Ordun, erderaz ikasteko, nahi badezu zeozer izatea, [...] erderaz jakin in behar. Nahi ta nahi. Nahi ta nahi jakin in behar da. Ta Zeamako, ez dana e, [...] Nafarro, Alsasun, Nafarro Vitorialdean, estoo, erderaz ikasteko? Asko diek! Ta berriz´e, han erderaz, klaro, ordun ferrobiari asko diek. Asko, ta. Ordun, dana, batzuk, gallego, beste bizkaitarrak, beste Burgos, beste Zaragozakoa, ta dana nahastu ta... Han, nahi badezu zeozer izatea, erderaz jakin in bihar, nahi ta nahi, bestela bakizu ze tokatuko den.

2. Bere buruaren aurkezpena

- **Erref**: ATS-007/016
- **Iraupena**: 0:01:44. **Hasi**: 00:04:05. **Bukatu**: 00:05:49
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak
- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Auzoak

Laburpena:
Bere burua aurkeztu eta zein auzotakoa den aipatzen digu.

Transkripzioa
- Marino! Arramendia! Urrestarazu! Etxeberria!
- Bikin nahikua, e!
- “Nada, nada”, dana bete! Bete ondo!
- Bota, bota.
- Bei! Etxeberria! Bueno, Etxeberria! Goikoetxea! Ama, bigarrena amak Goikoetxea. Goikoetxea! Este... Geo... Goikoetxea, Uribe, Landa, Larrea y Larrea.
- Ño! Ta nun jaioa zea zu?
- “Alsasua, dieciocho de julio, barrio de Iortia”.
- Iortia?
- Iortia, bai. Ba herri dana de, baiño, alde [...] hango baztarrekoak.
- Barriyoak.
- Bai, antzekok. Lehen, auzobide, lau auzokoa [...]
- Auzua.
- Ta baserriyak nola zun izena? Baserrikoa zea zu o kalekua?
- Baserri ordun!
- Nola zun izena baserrik?
- Herri bertan zeok eta dana! Izena?
- Nola zun izena baserrik?
- Goikotxeakok, etxea, Goikotxea ta Urrestarazuko, baia asko. Urrestarazu asko diek han! Han bertan, guu etxeti ondon, oo attonaan ondon, hiru Urrestarazu die ta ez dau relazio.
- Familikok ez.
- Ez, “no tenían, no”.
- Ta ze urtetan jaiua?
- Ze?
- Ze urtetan jaiua?
- Ze urten? “Veintiuno de julio, de mil novecientos veintiuno”.
- “¿Veintiuno?”
- “¿Veintiuno? No, ¡dieciocho de julio!”
- “Dieciocho de julio”.

- “No, veintiuno”.
- “El año veintiuno”.
- “Sí, el año veintiuno”.

3. Herriaren jatorria eta frantsesak

- **Erref**: ATS-007/017
- **Iraupena**: 0:00:47. **Hasi**: 00:05:49. **Bukatu**: 00:06:36
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Bestelako kontuak » Historia orokorra

Laburpena:
Familiaren jatorriaz hitz egiten hasi eta herriaren sorreraz hitz egitera pasatzen da, nola frantsesek herria erre zuten, honen ondorioak...

Transkripzioa
- Ta zure gurasok nungok zian?
- E?
- Zure gurasok, nunguak?
- Bertakoak! “¡Desde que se fundó el pueblo!”
- Bai, e?
- “Ahí los franceses quemaron todo la eso, y la...”
- Euskeraz!
- [...] Frantsesak dana erre, frantsesak Salvatierrako eta jende erdi euskalduna, ordun, euskaldunak, ordun apartatu zian Naparroti, Gipuzkoa, ta bakizu? Bai. Ta andramari, oraindi, oaindik, egunean gaiñea, “el dos de julio era el esto, la fiesta, del esto y...”

4. Gaztelania non ikasi

- **Erref**: ATS-007/019
- **Iraupena**: 0:00:58. **Hasi**: 00:08:36. **Bukatu**: 00:09:34
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Euskara » Euskararen egoera

Laburpena:
Etxean euskaraz egiten zutela azaltzen du eta gaztelania hazitakoan ikasi zuela.

Transkripzioa
- Ta zuen aitona-ta, Altsasukoak bertakoak, euskaldunak zian? euskeraz iten zuen?
- Bai, bai, bai. “Y tienes, ah mira así como iban a aprender el castellano a este, a... ¿de Alsasua hacia Vitoria? De Alsasua hacia Pamplona, ¿Urdiain y todo eso?” Erderaz ez daki! “¡No sabían el castellano, solo el vasco!”
- Zuek, ordun, etxian beti euskeraz hitz ein izan zenduen.
- Bai, bai, euskeraz.
- Ta kalian ikasi zenuen erderaz? O eskolan? O nola izan zen?
- Eskolan? Soziedaden! Euskaraz, dana, normal “casi” euskaraz.
- Ta erdaraz nun ikasi zenduen ba?

- E?
-Txikiya ziñala ikasi zendun erderaz, ezta? O behin hazitakon?
- Hazitu! Beez.
- “Ya bastante” hasi zanen.
- Bai! Bueno, dana, hoixe!
- Hemezortzi urtekin o.

5. Eskolan eta kanpokoekin gaztelaniaz

- **Erref**: ATS-007/023
- **Iraupena**: 0:01:45. **Hasi**: 00:14:37. **Bukatu**: 00:16:22
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Euskara » Euskararen egoera
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskolaz aparteko ikasketak

Laburpena:
Altsasuko eskolan ez zuten euskaraz egiten. Altsasuarrak gaztelaniaz hitz egiten "torpe" xamarrak zirela aipatzen du.

Transkripzioa
- Eta Altsasuko eskolan euskeraz iten zenuten? Erderaz.
- Ez, erderaz, dana erderaz. Jode! [...] Euskeraz hitz e, Olaztin belarrondo ematen [...]! Jun hai harea! [...]
- Hoi zer zan, Primo de Riveran garaian?
- Bai. Ordun, Primo Rivera, baiño ez azkeneko hoi e, Primo de Rivera. General Primo de Rivera, diktadura e, ordun e, ordun.
- Ta ordun nolakua zan eskola? Oso relijiosua?
- Batzuk bai, han herriko zaharrak, dana! Beste, erdi rebelde. “¡Coño! Ferroviario”, Irunetik! Makinistak eta hori, Mirandatik! Valladolid! “¡De Zaragoza! Alsasua! Te venían te cambian, te cambiaban tren”. Erderaz! Erderaz! “Igual la cura”, [...] erderaz “la cura y así igual decíamos ¡y otra hostia! ¡Venga!”
- Bai, e? Zuek, Altsasukok bertakok ziñatenak... erderaz... parre eingo zizuen?
- Bai, karo, dana nahastu!
- Ta besteak? Gallegok eta Irunekok eta hoiek erderaz ondo?
- Erderaz? Valladolid, Burgos ta... Hoben-hobe-hobenak izein die hoik. Horko die. Burgos, Palencia, Valladolid, hor.
- Ta zuek haiekin ikasten zenuen erderaz?
- Erderaz, bai horixe, nahi ta nahi. Jode, beharko ikasi [behar]! Aber, esan ez ez, euskeraz!
- Eta, bestela, zaplastekua!
- Bai.

6. Primo de Riveraren garaitik Errepublikara

- **Erref**: ATS-007/024
- **Iraupena**: 0:05:58. **Hasi**: 00:16:22. **Bukatu**: 00:22:20
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Jarrera politikoak » Errepublikanoak
- Politika » Gerra aurrea » 1931-1936: II. Errepublika
- Politika » Gerra aurrea » 1923-1931: Primo de Rivera

Laburpena:
Primo de Riveraren garaitik Errepublikara emandako aldaketa kontatzen du, zer abesten zuten... Eskolan emandako aldaketa ere aipatzen du, mikeleteak, berria zabaltzea... "Akullu" ere aipatzen du, bere garaian gerran ibilitako hegazkinlari errepublikanoa.

Transkripzioa
- Ta, goguan dezu, Primo de Riveran garaitik Errepublikara nola pasa zan?
- Bai, jaune, ta ondo akordatzen, gaiñea!
- “¡El trenta y dos!”
- Bai! “¡El año treinta y uno!”
- “El treinta y uno”.
- El año treinta y uno, y el veintiocho y eso”, Primo de Rivera.
- Ta nola kanbiatu zan asuntua?
- “Si sabrían los curas y frailes, la paliza que van a llevar, iría el coro cantando: ¡libertad libertad libertad!”. “Eso y: ¡Viva la República!” Joder hi! Jode, attona joder hi monarkiko, hoik monarkikok? Joe! “¡Me cago en la leche! ¡Viva la República!”.
- Hoi zeiñek esaten zun? Kanpotik etorritakok?
- Ta gu re bai! Hoi seitun ikasi zan! Arko bat izen han Alsasun! Akullu! Akullu esaten diogu, Goikoetxea. Joe han, bueno indarrak ordun, sasoi [...] Gio, dotrina ikasteak, han, berriz, Don Marino, Don Marino. “Me cago en diez”. Hi torri hona, torri, torri, torri paren, hi paren torri.
- Ta ordun zuek eskolan gauzek kanbiatu ingo zien, ezta?
- Ordun, Don Sandalio Moreno. “Era de Bilbao, era bilbaíno y estaba casado con una de Alsasua, y” eskola partikularia ematen [diu] orduen. Harrekin, erderaz. Bi neskak, mikelete... sargento mikelete Otzartekoek alkar ibili zien gurekin eskolan. Han, partikular. Bai! Ikasi ta,... Gio, hortikan, Otzarteti a Eibar etorri zen aite, sargento de miqueletes. Ta bat, neska bat, andereño `[in zen], erderaz ondo hitz eiten dik eta. Ta bestia telefonista. Ordun, forua, Gipuzkoako forua, diputazioak, e? “Aquel aprendió, aquello, telefonista, entonces era de la diputación”.
- Ta Errepublika etorri zanian “crucifijo” guztik ta dana kenduko zian, ezta?
- Bueno! Hoixe, dana, dana! Jolin, ordun, bueno, bueno... “Viva la República”.
- Kanpotik etorri zian errepublikanok? O herrikok zien?
- Bai. Ya bazeo, ya ba ya hemen ya jarri zen ya. Lehenbiziki, republikan Españan, Eibar in zan ordun. “En Eibar, el trece de abril. El catorce, oficialmente ya toda España ya. Barcelona y Madrid y todo ya. Pero, en Eibar el trece”.
- Ta zuek jakin zenduen notiziya?
- Dana! Hoi bueno, korritu? Bueno! Komunistak batzuk eta bestiak ta ba! Hoixe dana be aldeko korritu, be aldekuek!
- Bai ba, be aldekook!
- Altsasun bazeuden ya komunistak eta?
- Ez [...] Ta geo, ordun trenak ibiltzen. Ordun Alsasun trena guzik gelditzen dien han. Ordun, baporrak, “este... vasco, este... vapores...”
- Lurruna.
- Urruna, urru. Ez, nola?
- Barku.

- “Tiene otro nombre”. Larruña.
- Lurruna, lurrunezko trena.
- Bai, bai. Han kanbiatzen di dana, ta Indalecio Prieto, ordun. Joee..! a ze nausi, ta “ferroviario”k danak sozialista. Han Alsasun dena sozialistak – komunista batzuk bai, baiño–“socialistas o monárquicos” [izaten]. Bueno!
- Karlistak?
- “Bueno, ¡a ver! Don Indalecio, a ver éste se acuerda de los ferroviarios”, jornal eskasa ta [jornal...] “Cuando, ¿sabes lo que le había, contestó? Cuando dice: tened en cuenta, que el duro ferroviario vale seis pesetas, entonces eh. ¿Por qué y? Lo que robáis, ¡no te jode!”.
- Hoi Indalecio Prietok erantzun zion?
-“¡Menudo bicho era! ¡Menudo listo aquel! A los que [vienen] al tren a saludarle en el tren. Jo, ¿ya sabes tú? Las locomotoras, las grandes esas, venían las pasamontañas esas, con el tren, el internacional. Jode venían y, con banderas republicanas y, las locomotoras con banderas republicanas ¡jode!”
- Ta garai hartan Altsasun, zian, sozialistak edo monarkikok? Nazionalistaik-eta ez zan [etzan] ordun?
- Naturalistak!?
- Nazionalistak.
- Oso gutxi. Ta oain´e bai, ta oain´e bai oso gutxi. Alsasun sozialistak eta hoi, republikano ta, [...] elizakoak, elizekuek danak.
- Eta diferentzia sumatzen zan? Betiko Altsasuko jendia igual, zala monarkikogua ta kanpotik etorritako langille ferrobiariok sozialistagok?
- Bai, hoi dana jode. Bai, gio, Franco [...] garbitasun ederra eman dizkan.
- Hoi, hoi galdetu behar nizun. Errepublika garaitik gerra hasi zanea, denboa gutxi pasa zan, ezta?
- Bost urte, bost urte. Holako bai, “el tre... el dieciocho. El trece, el trenta y uno. La República, el trenta y uno, la República. Y el treinta y seis fue la, ya la...”
- Bazenekiten ya, entzuten zenduen gerra hasiko zala, o ematen zula...?
- Bai, “ya, ya había movimientos, mataron a Calvo Sotelo, que era...”

7. Errepublika garaiko ideologiak eta gerrara bidea

- **Erref**: ATS-007/026
- **Iraupena**: 0:03:36. **Hasi**: 00:21:04. **Bukatu**: 00:24:40
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra aurrea » 1931-1936: II. Errepublika
- Politika » Gerra zibila (1936-1939)
- Politika » Jarrera politikoak » Errepublikanoak

Laburpena:
Errepublika garaiko ideologiak aipatzen ditu, herrian zeuden joerak. Gero gerrarako bidea aipatzen du eta gerra hasiera. Falangisten etorrera.

Transkripzioa
- Ta garai hartan Altsasun zian, sozialistak edo monarkikok? Nazionalistaik eta ez zan [etzan] ordun?
- Naturalistak!?
- Nazionalistak.
- Oso gutxi. Ta oain´e bai, ta oain´e bai oso gutxi. Alsasun sozialistak eta hoi, republikano ta, [...] elizakoak, elizekuek danak.

- Eta diferentzia sumatzen zan? Betiko Altsasuko jendia igual, zala monarkikogua ta kanpotik etorritako langille ferrobiariok sozialistagok?
- Bai, hoi dana jode. Bai, gio, Franco [...] garbitasun ederra eman dizkan.
- Hoi, hoi galdetu behar nizun. Errepublika garaitik gerra hasi zanea, denboa gutxi pasa zan, ezta?
- Bost urte, bost urte. Holako bai, “el tre… el dieciocho. El trece, el trenta y uno. La República, el trenta y uno, la República. Y el treinta y seis fue la, ya la…”
- Bazenekiten ya, entzuten zenduen gerra hasiko zala, o ematen zula…?
- Bai, “ya, ya había movimientos, mataron a Calvo Sotelo, que era ministro de este y eso, Calvo Sotelo, mataron a aquel porque, a aquel le mataron, a ese le mataron, a Calvo Sotelo le mataron porque había matau, un jefe de policía, en Madrid. Que era de la República. ¡Jode! Ya estaba, ya estaba revuelto todo ya…”
- Eta, ordun, ez zenduen sorpresaik izan, zure urtebetetze egunian, jakin zenduenian, gerra hasi zala?
- Ordun, gerra [...]
- Hamabost urte hik, hik hamabost urte!
- Hamabost urte justo! Hamabost urte ordun! Ta belarra biltzen izeba, Luzia, ta Martzelina, lenbusu, ni baiño urtebete gazteo, belarra biltzen. Ordun jakin zen [jakintzen] ta, bastante larri zan ordun gauza. Hor Alsasun tren ondon, ya etorri zian autobusak, hi Estellati! Lehenbiziko falangista han ikusi zian, ezautu. [...] Ya biltzen, ya, alde, berriz´e alde eiteko “ya ha fracasau esto. Y fue”, ordun, Franco, ya berriz´e buelta eman dizkan ta berriz´e gelditu dizkan [gelditueska]. Ya hasi zen ya tirokak, Otzartek eta hoi… Etxegarate ta Beasain aldeaa, han Alsasuti igual bost egun, alde in zan. Jode bestela garbitu ingo dana ta!
- Aurreneko falangistak! Ordun.
- Ordun! Falangistak? Nik han ikusi, han ezautu nik!
- Guk´e bai!
- Bai? Nik ez dakit, ni falangista? Hoi bai. Primo Rivera, ordun, beste, haren, zaharraan seme, “Marqués de Estella. ¡Jode! Aquel se, aquel, le mataron aquel, Primo de Rivera aquel.”

8. Lehenengo falangistak

- **Erref**: ATS-007/027
- **Iraupena**: 0:01:02. **Hasi**: 00:24:40. **Bukatu**: 00:25:42
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Jarrera politikoak » Falangistak

Laburpena:
Falangistak heldu zirenean nolakoak ziren azaltzen du, zer egiten zuten eta zer inpresio izan zuten.

Transkripzioa
- Eta ikusi zenituztenian lehenengo falangistak, txapel urdiñakin ta, ze inpresio, ze pentsatu zenduen?
-“ Entraron, ocupación. Requisaban todo”, dana, ya rekisatzen dana ta, “¡Me cago en!” Txapel gorri bat ta, “¡me cago en diez!”. Hartu ta, “máquina de escribir” ta-ta-ta hori, hura hartu eta pensatu soiñu diala. Hoi, etorri zan hor, Ribera Nafarro Riberan, trenak handi pasatzen ikusteko? Korrikan han, harren ondoan ibiltzen ni! Ordun, karlista, “requeté, requetés”.

9. Gerra garaiko bizitokia

- **Erref**: ATS-007/030
- **Iraupena**: 0:00:41. **Hasi**: 00:29:51. **Bukatu**: 00:30:32
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939)

Laburpena:
Gerra garaian non bizi izan zen azaltzen du, nola Zegamara joan behar izan zen bizitzera.

Transkripzioa
- Ordun, zu, Altsasun geatu ziñan gerra hasi zanian? Zuk hamabost urte ta...?
- Ordun, Alsasun ez, Otzaurten bizi han, baiño ni dana Alsasu ezautzen [...] bijiletu, ta, dana. Ta, hangoo, hango jendia dana Zelaiko. Zelai, “el barrio Zelai, esto, de la carretera de Gipuzkoa. Aquello, andaba todo...”
- Zegamaa etorriko ziñeten zuek!
-Bai, “todo esto andábamos ahí, yo andaba, andábamos. Y ahí, Martireundi, que, yo viví, nosotros vivíamos, de Zupieta, el último caserío del puerto, de Otzaurte, ese”.

Ahotsak.eus-eko edukiarekin sortutako dokumentu automatikoa.
2026-11-17

CC-by-sa | **Ahotsak.eus**
Badihardugu Euskara Elkartea
Markeskua Jauregia, 20600 Eibar
943121775 - ahotsak@ahotsak.com